

Journal of Education Studies

Volume 12
Issue 4 April-June 1984

Article 15

April 2023

คนกับความคิด : มหาตมะ คานธี กับการศึกษา

วัลลภ ตั้งคณาธิกุล

สุมาลี ตั้งคณาธิกุล

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

ตั้งคณาธิกุล, วัลลภ and ตั้งคณาธิกุล, สุมาลี (2023) "คนกับความคิด : มหาตมะ คานธี กับการศึกษา," *Journal of Education Studies*: Vol. 12: Iss. 4, Article 15.

DOI: 10.58837/CHULA.EDUCU.12.4.15

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal/vol12/iss4/15>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Education Studies by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

คนเก็บความคิด

มหาตมะ คานธี

กับการศึกษา

“ข้าพเจ้าไม่ถ้อยศรัทธาต่อระบบการศึกษาที่มีอยู่นัก ข้าพเจ้ามีความเชื่อมั่นว่า การศึกษาที่ให้ผลดีที่สุดนั้น ต้องเป็นการศึกษาที่บิดามารดาเป็นผู้ให้ และให้ในท่ามกลาง ภาวะ และ เงื่อนไข ที่ดีที่สุด”

วัลลภ ตั้งคณาบุรุษ
สุมาลี ตั้งคณาบุรุษ

มหาตมะ คานธี เกิดเมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๒ ในนครโปร์พันทรี ประเทศอินเดีย และได้แต่งงานกับเด็กหญิงกัสตุรบา เมื่ออายุได้เพียง ๑๓ ปีตามประเพณีนิยมของท้องถิ่นในยุคสมัยนั้น

มหาตมะ คานธี ได้เดินทางไปศึกษาวิชากฎหมาย ณ ประเทศอังกฤษเมื่อเขาอายุได้ ๑๘ ปี และที่นั่นเองเขาได้อ่านพบหนังสือชื่อ “เรามารับประทานอาหารมังสะวิรัตกันเถิด” ของ Salt ซึ่งมีอิทธิพลทำให้เขากลายเป็นนักมังสวิรัตไปในที่สุด รวมทั้งได้รับอิทธิพลจากหนังสืออีกหลายเล่มที่ล้วนแต่มีส่วนสำคัญต่อความคิดของเขาในภายหลัง ไม่ว่าจะเป็น ภควัตคิตา “บทเทศน์บนภูเขา” “ประทีปแห่งเอเชีย” “Heroes and Heroworship” และอีกหลาย ๆ เล่มที่เขียนโดย Leo Tolstoy, John Ruskin และ David Thoreau

เขาเดินทางกลับจากประเทศอังกฤษเมื่อสำเร็จเป็นเนติบัณฑิตแล้ว เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๔ และหลังจากนั้นไม่นาน เขาก็ต้องเดินทางไปว่าความให้ลูกความคนหนึ่งในประเทศแอฟริกาใน พ.ศ. ๒๔๓๖ ซึ่ง ณ ที่นั่นเองที่เขาได้พบกับ “ความรุนแรงจากการเหยียดผิว” อันเป็นจุด

สำคัญที่ผลักดันให้เขาโหมทัวเข้าต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนของชาวอินเดียในแอฟริกาอย่างเต็มที่

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๔ เขาก็ได้เดินทางกลับมาใช้ชีวิตในบ้านเกิดของเขา แต่แล้วเขาก็ต้องเดินทางกลับไปสู่แอฟริกาอีกในปีต่อมา และยุคสมัยนี้เองที่เขาได้ทุ่มเทชีวิตเข้าต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมนานถึง ๑๓ ปี (ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๔๕-๒๔๕๘) ด้วยวิธีต่อสู้แบบ “สัตยาเคราะห์”

และแล้วในปี ๒๔๕๘ นี้เอง ที่เขาได้เดินทางกลับสู่อินเดีย ด้วยวิธีชีวิตที่แตกต่างจากอดีตโดยสิ้นเชิง นับตั้งแต่รูปแบบภายนอกที่ยึดเอาการแต่งกายแบบพื้นเมืองด้วยเสื้อผ้าของชาวแคว้นคุชราต ตลอดจนวัตรปฏิบัติที่เรียบง่ายของชาวฮินดู และเมื่อมาสู่บ้านเกิดเมืองนอนได้ไม่กี่วัน เขาก็ตระเวนเดินทางไปสู่ภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ เพื่อศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอินเดียอย่างจริงจัง นานถึง ๑ ปีเต็ม ด้วยการแนะนำของท่านโคปาลกฤษณะ โคขเล (นักต่อสู้เพื่ออิสรภาพที่ยิ่งใหญ่ของอินเดียคนหนึ่ง)

จบจนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๔๖๒ จักรวรรดินิยมที่ยิ่งใหญ่เช่นอังกฤษได้ออกกฎหมาย Rowlatt ขึ้น ซึ่งมีใจความที่ไม่ยอมให้สิทธิเสรีภาพในฐานะพลเมืองแก่ชาวอินเดีย และนี่เองที่เป็นชนวนผลักดันให้เขาก้าวเข้าร่วม

ผลักดันการต่อสู้เพื่ออิสรภาพของอินเดียแต่บัดนั้น โดยการเรียกร้องให้ชนชาวอินเดียทั่วประเทศประท้วงโดยการหยุดงานด้านการค้าและธุรกิจทุกประเภททั่วประเทศในวันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๒ และในที่สุดเขาก็ต้องถูกจับจากนครเทลลีแล้วนำไปปล่อยที่บอมเบย์ จากนั้นไม่นานก็เกิดเหตุการณ์สังหารโหดที่ประณามความป่าเถื่อนของคนอังกฤษไปทั่วโลก นั่นคือเหตุการณ์ในวันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๒ เมื่อนายพล Dyer ได้ออกคำสั่งให้กองทหารของเขายิงปืนเข้าใส่กลุ่มชนที่ประท้วงอย่างสงบอยู่ภายในสวนสาธารณะชัลลีย์นาลา จนเป็นเหตุให้ทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ หนุ่มสาวและเด็กต้องตายลงถึง ๑,๕๐๐ คนและบาดเจ็บอีก ๓,๐๐๐ คน

ต่อจากนั้นขบวนการอหิงสาที่นำโดยมหาตมะ คานธี ก็เติบโตใหญ่ไปทั่ว จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๗๓ เขาก็ได้ประกาศปฏิญญา “ปุณเดสวราช” อันหมายถึง “อิสรภาพสมบูรณ์” โดยมีประชาชนนับล้านเข้าร่วมในการปฏิบัติ โดยร่วมกันออกเดินทางไกลเป็นเวลาถึง ๒๔ วัน ไปยังชายทะเล ณ ตำบลทัทธี่ เพื่อลงล้างกฎหมายที่อังกฤษตราขึ้นไม่ให้คนยากจนทำเกลือกินเอง จนกระทั่งได้ชัยชนะกลับมาโดยเขาต้องเดินเข้าคุกไปอีกครั้งพร้อมกับชาวอินเดียนับแสนคน แต่ไม่นานเขาก็ได้รับการปล่อยตัว

และถูกเชิญเข้าประชุมกับรัฐบาลอังกฤษ ซึ่งก็ยังไม่บังเกิดผลเช่นไร

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง คานธี และพรรคองเกรสได้รณรงค์และเรียกร้อง “ให้ปล่อยอินเดีย” ต่อรัฐบาลอังกฤษในยุคสมัยของ “วินสตัน เชอร์ชิลล์” แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จใดๆ จนกระทั่งเขาต้องถูกจับอีกครั้งในวันที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ และระหว่างที่ถูกคุมขังนี้เอง ภรรยาที่ต่อสู้เคียงข้างกับเขามาโดยตลอดก็ต้องจบชีวิตลงในปี พ.ศ. ๒๔๘๔

และในปีเดียวกันนี้เอง ประเทศอังกฤษได้เกิดการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลขึ้น โดยพรรคแรงงานของนายแอสลีย์ได้ขึ้นมามีบริหาร และนายแอสลีย์เองที่ให้คำมั่นสัญญาว่าจะให้ “อินเดียปกครองตนเอง” แต่แล้วอินเดียเองก็เกิดปัญหาขึ้นระหว่างพรรคองเกรสกับสันนิบาตมุสลิม และรุนแรงยิ่งขึ้นเมื่อทางอังกฤษได้เชิญให้นายยวหาระลาล เนห์รู จักรพรรดิรัฐบาลชั่วคราวขึ้นในวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ จุดนี้เองที่ทำให้ฝ่ายสันนิบาตมุสลิมซึ่งนำโดยนายจินนาห์ไม่พอใจ ถึงกับออกประกาศ “วันลงมือปฏิบัติการโดยตรง” ยังผลให้เกิดการนองเลือดไปทั่วเบงกอลตะวันออกและแคว้นพิหาร ระหว่างชาวฮินดูกับมุสลิม

เหตุการณ์นี้เองที่ทำให้ มหาตมะ คานธี เกิดความโศกเศร้าอย่างสุดซึ้ง เพราะเสรีภาพ

ของอินเดียอยู่แค่เอื้อมเท่านั้นเอง กลับมาเกิดเหตุการณ์ฆ่าฟันกันเองอย่างโหดร้ายและรุนแรงขึ้น ท่านจึงได้จาริกไปตามชนบทที่เต็มไปด้วยความเลือดและความเกลียดแค้น ด้วยการวิงวอนประชาชนให้คืนสู่ความสงบ ผลแห่งการจาริกของท่านได้นำความสงบกลับมาได้อย่างน่ามหัศจรรย์

ในที่สุดอินเดียก็ได้รับอิสรภาพในวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ แต่ก็ต้องแยกออกเป็น ๒ ประเทศคือ อินเดียและปากีสถาน การแบ่งแยกประเทศออกเป็นสองส่วนเช่นนี้ ยังความเศร้าสลดมาสู่มหาตมะ คานธี อย่างยิ่ง และในขณะที่อินเดียบางส่วนกำลังเฉลิมฉลองเอกราชอยู่นั้น ท่านได้เดินทางสู่นครกัลกัตตาที่มุสลิมและฮินดูยังคงเช่นฆ่า ปล้นสดมภ์ ก่อวินาศกรรมกันอย่างรุนแรง และที่นั่นเองที่ท่านได้หยุดพักลงในบ้านของชาวมุสลิม แล้วได้ทำการอดอาหารจนกว่าความบ้าคลั่งจะหมดลง และแล้วบทอัศจรรย์ก็บังเกิดขึ้น เพราะทั้งมุสลิมและฮินดูต่างพากันมาขอขมา ณ เทียงนอนของคานธีในบ้านมุสลิมดังกล่าว พร้อมทั้งให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่ยอมให้เหตุการณ์ป่าเถื่อนเช่นนั้นเกิดขึ้นอีก

แต่แล้วในยามเย็นวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ชาวฮินดูผู้บ้าคลั่งในเรื่องของศาสนาคนหนึ่งชื่อว่า นายนาถูราม โคทเส

ได้จบชีวิตของทูตแห่งความเมตตาปรานีและไม่เบียดเบียนผู้ใดลง ด้วยกระสุนปืนสามนัดซ้อน มหาตมะ คานธี ล้มสลบลงพร้อมกับเปล่งคำว่า “เห ราม” ออกมาจากริมฝีปาก แล้วร่างนั้นก็หยุดนิ่งลง รวมศิริอายุของท่านได้ ๗๙ ปี

ทัศนะทางการศึกษาของมหาตมะ คานธี แนวทางสู่อิสรภาพ

เมื่อเอ่ยถึงมหาตมะ คานธี บุคคลทั่วไปก็จะนึกไปถึงปรัชญาแห่งความไม่รุนแรงไม่เบียดเบียน อันสรุปเรียกว่า “อหิงสา” และจะคิดถึงสัจจะที่มั่นคงเบี่ยมด้วยความรักยิ่งใหญ่ ซึ่งเรียกว่า “สัตยาเคราะห์” ทั้งแนวทางอหิงสาและวัตรปฏิบัติแห่งสัตยาเคราะห์สองประการนี้เอง ที่นับเป็นวิถีทางสำคัญซึ่งนำอินเดียทั้งชาติสู่ความเป็นอิสรภาพ

แต่... ในจำนวนของบุคคลทั่วไปที่รู้จักแนวทาง “อหิงสา” และ “สัตยาเคราะห์” นั้น กล่าวได้ว่ายังมีน้อยรายเหลือเกินที่จะเข้าใจและรู้ถึงขบวนการปลูกสร้าง “อหิงสา” และ “สัตยาเคราะห์” ให้เกิดขึ้นภายในจิตใจ ซึ่งหากได้ศึกษากันโดยถ่องแท้แล้ว จะพบว่าขบวนการเหล่านี้ ได้ผานอยู่ในวิถีการดำรงชีวิตของมหาตมะ คานธีส่วนหนึ่ง และอยู่ในทัศนะทางการศึกษาของท่านอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งในที่นี้จะสะท้อนให้เห็นทัศนะทางการศึกษาของท่านเป็นประการสำคัญ

ทัศนะทางการศึกษาของมหาตมะ คานธี

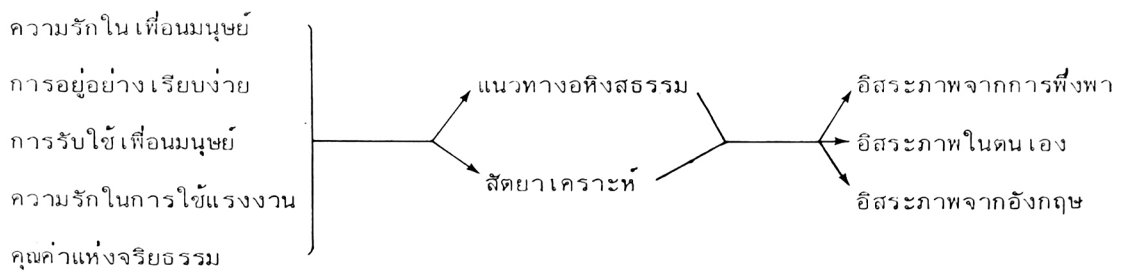
การที่จะเข้าใจถึงทัศนะทางการศึกษาของมหาตมะ คานธีนั้น จำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงอิทธิพลที่ส่งผลต่อกระแสดวงความคิดและความรู้สึกนึกคิดของท่าน ซึ่งก็คงไม่พ้นจากอิทธิพล ๒ กระแสใหญ่ ๆ ตั้งแต่สภาพความเป็นจริงของชนชาวอินเดียที่ทุกข์ยาก อันเนื่องมาจากการตกอยู่ภายใต้อาณานิคมของอังกฤษ และอิทธิพลจากหนังสือหลายเล่ม ไม่ว่าจะเป็น “ภควัทคีตา” อันเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ของชาวฮินดู, “ประทีปแห่งเอเชีย” อันกล่าวถึงพุทธปรัชญาที่สูงส่ง, “บทเทศน์บนภูเขา” คัมภีร์ไบเบิลแห่งคริสต์ศาสนา, “Heroes and Heroworship” ของ Carlyle, อันเป็นบทที่ว่าด้วยศาสตพยากรณ์แห่งศาสนาอิสลาม หนังสือที่ว่าด้วยคำสอนหลักสำคัญของศาสนาต่าง ๆ เหล่านี้เอง ที่ช่วยให้คานธีก้าวเข้าสู่ “การแสวงหาสัจธรรม” และ “ความรักในเพื่อนมนุษย์” นอกจากนี้หนังสือของ John Ruskin นักเขียนยิ่งใหญ่ของชาวอังกฤษ) ได้มีอิทธิพลสำคัญที่ทำให้คานธีเชื่อมั่นว่า “การออกแรงกายเพื่อการทำงานนั้น ไม่ใช่เรื่องเสียศักดิ์ศรีแต่ประการใดเลย” และวรรณกรรมสำคัญของ Leo Tolstoy (นักประพันธ์นวนิยายที่ยิ่งใหญ่ของโลกชาวรัสเซีย) รวมถึงวรรณกรรมของนักคิดมีชื่อชาวอเมริกา Henry David Thoreau ที่ได้กระตุ้นให้คานธีรู้จักใช้สันติวิธีต่อสู้กับอำนาจที่เลวร้าย

อิทธิพลทั้งสองกระแสดังกล่าวนี้เอง ที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อกระแสความคิด ตลอดจนถึงวัตรปฏิบัติของ มหาตมะ คานธี ในอันที่จะพาชนชาวอินเดียก้าวสู่ความเป็นอิสระภาพ ด้วยสายธารแห่งอหิงสธรรมและแนวทางสัตยาเคราะห์ที่ยิ่งใหญ่เปี่ยมคุณค่า

แต่ก็ยังมีผู้คนจำนวนมากมาย เข้าใจเพียงว่า “เพราะความศรัทธาในวัตรปฏิบัติของมหาตมะ คานธี” จึงทำให้ชนชาวอินเดียเชื่อมั่นในแนวทางอหิงสาและสัตยาเคราะห์ ซึ่งความเข้าใจเช่นนี้ยังเป็นการวิเคราะห์ที่ค่อนข้างจำกัด เพราะอันที่จริงแล้ว มหาตมะ คานธี ได้มองการณ์ที่ไกลออกไปจากวงจรความคิด แห่งการยึดมั่น ถือนั่นในปัจเจกบุคคล” นั่นก็หมายความว่า คานธีเองก็ได้พยายามที่จะให้ชนชาวอินเดียหลุดพ้นจากความศรัทธาในตัวเอง ก้าวไปสู่การรู้จักตัวของตัวเอง ค้นพบและเชื่อมั่นในแนวทางอหิงสาและสัตยาเคราะห์อย่างแท้จริงเพราะประการเหล่านี้เท่านั้น ที่จะเป็นกุญแจสำคัญที่ไขปลดพันธนาการจากจักรวรรดินิยมอังกฤษออกได้

ฉะนั้นเอง มหาตมะ คานธี จึงได้พยายามจัดการศึกษาขึ้น (เห็นได้ชัดจากการจัดตั้งโรงเรียนให้แก่เด็กภายในไร์ตอลสตอย) ซึ่ง ณ ที่นั่นเองที่ได้สะท้อนทัศนะทางการศึกษาของคานธี ออกมาได้อย่างเด่นชัดว่า เป็นความมานะที่จะสร้างชนชาวอินเดียให้ก้าวไปสู่หลักการแห่งอิสระภาพที่ยิ่งใหญ่ ๓ ประการคือ

๑. ความเป็นอิสระภาพจากการพึ่งพาผู้อื่นมาสู่การพึ่งพาตนเอง
 ๒. ความเป็นอิสระภาพในตนเอง
 ๓. ความเป็นอิสระภาพของประเทศชาติ
- หลักการแห่งอิสระภาพทั้งสามประการนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นเป้าหมาย เป้าหมายที่จะต้องอาศัยขบวนการแห่งอหิงสธรรมและสัตยาเคราะห์เป็นมรรควิธี ดังนั้นทัศนะทางการศึกษาของมหาตมะ คานธี จึงปฏิบัติออกมาอย่างมีขั้นตอน มีขบวนการในการผลักดันให้ชนชาวอินเดียมีความเข้าใจ เชื่อมั่นและศรัทธาในมรรควิธีอหิงสาและสัตยาเคราะห์ ที่จะนำไปสู่เป้าหมายแห่งความมีอิสระภาพในที่สุด กุญแจแผนผังสรุปโดยกว้างข้างล่างนี้

และจากฝั่งข้างต้นเอง ที่ชี้ให้เห็นทัศนะทางการศึกษาของ มหาตมะ คานธี ได้เด่นชัดขึ้นพอสมควร ซึ่งจากนั้นไปก็จะเป็นส่วนของการขยายเนื้อหาในรายละเอียดลงไป โดยเฉพาะในส่วนแรกสุดของแผนผัง

ความรักในเพื่อนมนุษย์ นับเป็นหัวใจหลักของการนำไปสู่ความเชื่อมั่นแห่งแนวทางอหิงสา ดังคำกล่าวของ มหาตมะ คานธี “การรักการเมตตาผู้ที่รักและเมตตาเรามีชื่ออหิงสธรรม การรักการเมตตาผู้ซึ่งต่างหากที่เรียกว่าอหิงสธรรม ข้าพเจ้าตระหนักดีว่า การปฏิบัติตามกฎอันประเสริฐข้อนี้ เป็นการยากลำบากเพียงใด แต่เป็นความจริงมิใช่หรือ ที่ทุกสิ่งที่ยิ่งใหญ่และดีย่อมยากที่จะนำมาประพฤติปฏิบัติ การรักและเมตตาผู้ที่เกลียดชังเรา นั้นเป็นเรื่องที่ปฏิบัติยากที่สุด แต่ด้วยพระกรุณาธิคุณของพระผู้เป็นเจ้า แม้เรื่องที่ยากที่สุด ก็กลายเป็นเรื่องง่าย หากเรามีเจตน์จำนงที่จะประพฤติปฏิบัติเช่นนั้น”

คำกล่าวของคานธีข้างต้น เป็นคำกล่าวที่มาจากพื้นฐานความเชื่อมั่นในธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งได้อธิบทิพลมาจากพุทธศาสนา กล่าวคือ “ชีวิตของมนุษย์นั้นมีทั้งธรรมชาติฝ่ายดีและฝ่ายชั่วอยู่ภายใน” ดังนั้นไม่ว่าเขาจะ

เลวร้ายเพียงใดก็ตาม เขาก็ยังมีความรักอยู่ภายใน ที่สามารถปลูกให้ต้นขึ้นมาได้ และความรักจะละลายความกลัว ความเกลียดชัง และความรุนแรงลง

มหาตมะ คานธี มิได้เพียงแต่พูดให้เห็นเป็นเชิงอุดมคติเท่านั้น หากแต่ได้นำชนชาวอินเดียก้าวสู่วัตรปฏิบัติแห่งความรักอันยิ่งใหญ่ ดังตัวอย่างที่เห็นเด่นชัดภายในไร่ทอยสตอย ที่เต็มไปด้วยชาวอินเดียผู้ยึดมั่นในศาสนาที่มีทั้งฮินดู อิสลาม คริสต์ พาร์ซี ปนเปกันไปทั้งเล็กและผู้ใหญ่ และที่นี้เองที่ทุกคนจะร่วมกันประพฤติปฏิบัติชีวิตพรหมจรรย์ (การควบคุมอารมณ์ความรู้สึกทางกาย วาจา ใจ) ด้วยวิธีขั้นต้นที่เริ่มจาก “การถือศีลอด” ในเดือนรอมคมของชาวอิสลามและ “สมาทานศีลปุโรโห” (ศีลอดอาหารตั้งแต่เช้าจนเย็นของชาวฮินดู) ซึ่งการปฏิบัติพรหมจรรย์เช่นนี้เอง ที่จะนำชีวิตสู่การรู้จักควบคุมตนเองและการรู้จักควบคุมตนเองเช่นนี้ก็จะนำไปสู่คุณค่ายิ่งใหญ่แห่งความรักในเพื่อนมนุษย์ดัง โสลกบทหนึ่งใน “กัมภีร์ภควัทคีตา” บรรพที่ ๒ ซึ่งมีใจความว่า “ผู้มีร่างกายเมื่อเว้นอาหารคือสิ่งที่รู้สึกด้วยอินทรีแล้ว อารมณ์ทั้งหลายย่อมจืดจางลง แต่ความหื่นกระหายนั้นยังมีอยู่ต่อเมื่อประสบปรมัตถธรรม ความหื่นกระหายจึงจะดับสนิท”

ส่วนทักษะที่พึงตรงสู่แนวทางการศึกษาที่ก่อให้เกิดความรักในเพื่อนมนุษย์นั้น คานธีมีความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับการปลูกฝังที่จะต้องเริ่มจากภายในครอบครัว ดังคำกล่าวที่ว่า ข้าพเจ้าไม่ถอยศรัทธาต่อระบบการศึกษาที่มีอยู่นัก ข้าพเจ้ามีความเชื่อมั่นว่า การศึกษาที่ให้ผลดีที่สุดนั้น **ต้องเป็นการศึกษาที่บิดามารดาเป็นผู้ให้ และให้ในท่ามกลางภาวะและเงื่อนไขที่ดีที่สุด** ด้วยคำดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของครอบครัวของผู้เป็นบิดามารดา ที่อยู่ในภาวะและเงื่อนไขที่ดีที่สุดในการให้ความใกล้ชิด ให้ความรัก ความอบอุ่นและพื้นฐานทางจริยธรรมเพราะการได้อยู่ใกล้ชิด แวดล้อมที่ถึงยามอบอุ่น ย่อมปลูกสร้างธรรมชาติฝ่ายดีในตัวเด็กออกมาได้ง่าย ซึ่งก็หมายความว่า เมื่อชีวิตมนุษย์พอกพูนด้วยความรักความอบอุ่น ย่อมง่ายต่อการที่จะให้ความรักแก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

การอยู่อย่างเรียบง่าย ความรักในการใช้แรงงานและการรับใช้เพื่อนมนุษย์ สามประการเหล่านี้ล้วนแต่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะต้องปฏิบัติเคียงคู่กับการปฏิบัติพรหมจรรย์ ซึ่งทักษะเช่นนี้จะเห็น ได้ชัดในส่วนที่คานธีได้ปราศรัยให้นักศึกษาจำนวน ๑,๔๐๐ คนฟัง เมื่อ

วันที่ ๙ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๒๗ จึงมีใจความที่สะท้อนทักษะทางการศึกษาของท่านดังนี้

“การศึกษาของท่านจะเป็นหมัน หากการศึกษานั้น ไม่สร้างความหอมหวลอบอุ่นให้แก่สภาพแวดล้อมตัวท่าน ท่านจะต้องอุทิศเวลาส่วนหนึ่งของท่านทุกวัน เพื่อรับใช้เพื่อนบ้านของท่าน เพราะฉะนั้นท่านจะต้องพร้อมเสมอที่จะหยิบจอบเสียมตระกร้าและไม้กวาด เพื่อออกปฏิบัติการตามหมู่บ้าน ท่านจะต้องกำจัดสิ่งโสโครกทั้งปวงที่ท่านพบเห็น **นั่นคือส่วนที่มีค่าที่สุดของการศึกษา ไม่ใช่การท่องบ่นหนังสือจนขึ้นใจ**” เพียงคำกล่าวประโยคที่กระชับได้ใจความชัดเจนเท่านั้น ก็สะท้อนให้เห็นถึงทักษะทางการศึกษาที่จะต้อง “รักในการใช้แรงงานและรับใช้เพื่อนมนุษย์” และที่มีนัยสำคัญซึ่งสะท้อนออกมาให้เห็นก็คือ “การศึกษานั้นจะต้องสร้างผู้คนให้มีความกล้าหาญทางจริยธรรม” คือกล้ารับใช้ ไม่หวั่นการใช้แรงงานและพร้อมที่จะต่อสู้กับคุณค่าเทียมที่แวดล้อมอยู่ในสังคม และเมื่อชีวิตมนุษย์เปี่ยมด้วยความรักในการใช้แรงงานและรับใช้ผู้อื่นแล้ว การใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายก็จะติดตามมา ดังถ้อยคำของคานธีที่กล่าวไว้ในเชิงกลับกันว่า “การมีชีวิตมิใช่หมายถึงการแสวงหาความสุขด้วยการกิน การดื่มและการรื่นเริงต่าง ๆ การมีชีวิตย่อม

หมายถึงการสวดอิศริยธรรมเป็นเจ้า อันได้แก่การรับใช้มนุษยชาตินั่นเอง”

คุณค่าแห่งจริยธรรม นับเป็นสิ่งสำคัญสุดของการศึกษาในทัศนะของมหาตมะ คานธี ที่สะท้อนออกมาได้อย่างเด่นชัดที่สุด ตั้งแต่ “วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดในการเป็นนักศึกษา และแสวงหาวิชาความรู้นั้น อยู่ที่การสร้างความปลอดภัยอันดีงามให้แก่ตน” “การศึกษาจะต้องช่วยให้เด็กมีวัฒนธรรมทางจิตใจและกายเป็นเป้าหมายประการสำคัญ และมีความสามารถในการประกอบอาชีพเป็นเป้าหมายในอันดับรองลงมา” “ข้าพเจ้ามีความเชื่อมั่นในเรื่องความสูงส่งทางจิตใจหรือในเรื่องสร้างอุปนิสัยใจคอ และโดยเหตุที่เชื่อมั่นว่าการฝึกอบรมทางด้านจริยธรรมนั้น กระทำได้กับทุกคน ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะเติบโตขึ้นมาในภาวะที่แตกต่างกันสักเพียงใดก็ตาม....ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า การสร้างอุปนิสัยเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งสำหรับการศึกษาหากมีการวางรากฐานไว้อย่างมั่นคงแน่นหนาแล้ว ข้าพเจ้าก็เชื่อว่าเด็ก ๆ จะสามารถเรียนรู้สิ่งอื่น ๆ ได้ด้วยตัวเอง หรือมีคนอื่น ๆ ก็จะสามารถช่วยเหลือเขาได้” และที่แสดงให้เห็นถึงผลแห่งการเข้าถึงการมีจริยธรรมก็คือ “การเรียนรู้เพื่อให้ได้เพียงความรู้อย่างเดียวนั้นไม่พอ เราจะต้องมีความประพฤติที่ดี

ด้วย **อิศริภาพในการปกครองตนเอง** จึงจะเป็นของเรา

นอกจากนี้คานธีเอง ยังได้กล่าวถึงองค์คุณแห่งความเป็นครู ที่จะป็นหัวใจหลักกันให้เกิดจริยธรรมขึ้นภายในจิตใจเด็ก ดังประการแรกที่ท่านได้กล่าวให้เห็นว่า “ข้าพเจ้ายิ่งใกล้ชิดกับเด็ก ๆ มากขึ้นเท่าใดก็ยิ่งเกิดความรู้สึกว่า **การฝึกอบรมทางจิตใจนั้นจะกระทำกันด้วยตัวหนังสือไม่ได้** การฝึกอบรมทางกายต้องกระทำด้วยการออกกำลังกาย และการฝึกอบรมทางจิตใจก็ต้องกระทำด้วยการออกกำลังกายทางจิตใจนั้นและการออกกำลังกายทางจิตใจนั้นขึ้นอยู่กับชีวิตและความประพฤติของผู้เป็นครูอย่างร้ายยิ่งร้าย ผู้ที่เป็นครูจะต้องระมัดระวังอยู่เสมอถึงสิ่งที่ตนพูดและกระทำไม่ว่าจะอยู่ในท่ามกลางเด็ก ๆ ของตนหรือไม่ก็ตาม จริยวัตรของผู้เป็นครูนั้น แม้จะอยู่ห่างไกลออกไปจากศิษย์ ก็สามารถส่งอิทธิพลไปถึงศิษย์ได้ เป็นต้นว่า หากข้าพเจ้าเป็นนักพูดเท็จเสียเองแล้ว ก็ไม่มีประโยชน์อันใดที่ข้าพเจ้าจะไปสอนให้เด็กพูดความจริง ครูที่ขลาดขี้ขลาดไม่สามารถสร้างความกล้าหาญให้แก่ศิษย์ของตนได้ฉันใด ผู้ที่ไม่สามารถควบคุมตนเองได้ ก็จะไม่มีความอดทนเด็กให้เห็นคุณค่าของการควบคุมตนเองได้ฉันนั้น”

ปัจจัยภาค

จากทัศนะทางการศึกษาของมหาตมะ คานธี ไม่ว่าจะเป็นส่วนของการปลูกสร้างชีวิตพหุภพจรย์ เพื่อเพิ่มพูนจิตใจแห่งความรักในเพื่อนมนุษย์ หรือการพยายามหยั่งรากลึกไปสู่การดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย ที่ดำเนินไปพร้อมกับ การมีจิตใจรับใช้และใช้แรงงาน ตลอดจน กระทั่งเน้นให้เห็นถึงความสำคัญที่ยิ่งใหญ่ของ คุณค่าแห่งจริยธรรมที่จะต้องควบคู่หรือมาก่อน ความรู้เชิงพุทธิปัญญา

ทัศนะดังกล่าวนี้คือวัตรปฏิบัติที่ได้มีการกระทำขึ้น และกระทำขึ้นอย่างสัมพันธ์กันไปทุกส่วน เพราะประการทั้งปวงเหล่านี้ ล้วนแล้ว แต่เพียงการเรียนรู้และวัตรปฏิบัติ ที่จะ เป็น ผลให้ชนชาวอินเดียเชื่อมั่นในแนวทาง อหิงสธรรมและสัตยาเคราะห์ อันจะเป็น มรรควิธีที่นำชนชาวอินเดียก้าวไปสู่อิสรภาพ ในตนเอง อิสรภาพในการปกครองและ อิสรภาพเพื่อการพึ่งพาตนเองในที่สุด

บรรณานุกรม

- กรุณา กุศลาสัย “ข้าพเจ้าทดลองความจริง โดยมหาตมา คานธี” พิมพ์โดยคณะกรรมการศาสนา เพื่อการพัฒนา พ.ศ. ๒๕๒๕
- กรุณา กุศลาสัย “ชีวประวัติของข้าพเจ้า โดยมหาตมา คานธี” สำนักพิมพ์กมลกร พ.ศ. ๒๕๒๕
- กรุณา-เรืองอุไร กุศลาสัย “วาทะคานธี” สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมล คีมทอง พ.ศ. ๒๕๒๑
- กรุณา-เรืองอุไร กุศลาสัย “แก่นักศึกษา” สำนักพิมพ์เคล็ดไทย พ.ศ. ๒๕๒๑
- กรุณา กุศลาสัย “มหาตมา คานธี” พิมพ์โดยสถานเอกอัครราชทูตอินเดียประจำประเทศไทย พ.ศ. ไม่ปรากฏ
- ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์และศรินทิพย์ สติรศิลป์ ป็น “การทดลองของมหาตมะ คานธี” จักรานุกูล การพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๗
- พระประชา ปสนุนธมฺโม, ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์, ไพจง ไหลสกุล และสันติสุข โสภณศิริ “ผลสำเร็จของการต่อสู้ด้วยสันติวิธี” สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมล คีมทอง พ.ศ. ๒๕๒๖
- พระราชวรมุนี “พุทธธรรม” คณะระคมธรรมพิมพ์เผยแพร่ พ.ศ. ๒๕๒๕